

KÖNCZEI CSONGOR

TÁNC A POLGÁRI KOLOZSVÁRON

avagy tánc- és zenetörténeti adalékok
egy mulatozó városból

**...a szóban forgó
polgári táncalkalmak
pontos és előre
részletesen összeállított
táncrendek mentén
zajlottak, amelyek
nyomatott
változataiban gyakran
még az adott táncot
együtt táncol(hat)ó
párok neveit is
feltüntették.**

A 19. század utolsó és a 20. század első évtizedeinek virágzó kolozsvári bálozó- és kávéházi életéről az utóbbi években, évtizedekben több tudományos és ismeretterjesztő munka, beszámoló és cikk született.¹ Ezek leírást nyújtanak a multságok helyszíneiről, a táncalkalmak fajtáiról, a bálozók öltözködését és viselkedését szabályozó etikettekről, a résztvevők számáról – általában név szerint említve az előkelőségeket és hírességeket –, valamint a bevételek és a különböző felajánlások összegeiről, viszont kevésbé tudósítanak arról, hogy tulajdonképpen miket táncoltak ezeken a bálokon, ünnepeken, valamint, hogy kik voltak mindezen események muzikusai. Mindez azon tényállás ellenére, hogy a szóban forgó polgári táncalkalmak pontos és előre részletesen összeállított *táncrendek* mentén zajlottak, amelyek nyomtatott változataiban gyakran még az adott táncot együtt táncol(hat)ó párok neveit is feltüntették. A jelen írás megpróbálja a korabeli sajtó híradásai alapján mindezt pótolni.

A 19. század utolsó és a 20. század első évtizedeinek kolozsvári polgársága, társadalmi státustól, foglalkozástól, sőt etnikumtól függetlenül jelentős táncéletet élt: a korabeli sajtó folyamatosan tájékoztat a különböző bálók és multságok sorozatairól.² Ezek között olvasható néhány olyan hosszabb-rövidebb szövegrészlet, amely konkrétan tartalmazza egy-egy ilyen alkalom táncrendjének említését, sőt adott esetekben a táncok pontos leírását is.

Így például egy 1900. február 1-jén publikált, az egykori kolozsvári Közpon-ti Szállóban (pontosabban a „Központi emeleti termében”) zajló farsangi bál be-számolójában olvashatók az alábbi sorok: *„Olyan jó kedvvel táncoltak, olyan édesen keringőztek, a mint csak 14–17 éves szívvel és alig egy-két tánczmulatság édes emlékeivel az elképzehető. Legjobb hangulat a soupée-csárdás alatt uralko-dott (emlékszik még?), nem volt fáradság, unalom, csak jókedv, mosoly. Három óra felé sikerült cotillonnal kedveskedett a rendezőség, és öt óra volt, mikor ráhú-zta Csikay az utolsó csárdást nagy bánatára úgy a fiataloknak, mint a gyönyörkö-dő öregeknek. Általános volt a vélemény, hogy ez volt az új század legrövidebb éjszakája.”*³ Egy évvel később, amikor *„a kolozsvári asztalossegédek saját pénz-tára javára”* ugyanazon teremben, azaz *„a »Központi« szálloda emeleti disztermében őszi táncvizigalmat rendeztek”*, miután a tudósításból kiderül, hogy a *„hangulat mindvégig féktelen volt”*, valamint, hogy a *„táncvizigalom úgy anya-gilag, mint erkölcsileg fényesen sikerült”* tömören közlésre kerül az is, hogy a *„négyeseket 64 pár táncolta”*.⁴

Keringő, szupécsárdás, cotillon, csárdás és négyes, valamennyi a korabeli polgári táncalkalmak divatos és közkedvelt tánca, amelyek sorában egyaránt megtalálhatóak voltak az idegen (német és francia) eredetű társastáncok és a *„magyar csárdás”*. (A *szupécsárdás* az éjjeli vacsora után, rendszerint a báli hangulat tetőfokán táncolt, igen hosszan tartó csárdás, a francia eredetű *cotillon* a magyar nyelvterületen a 19. században elterjedő polgári füzértánc,⁵ a szintén francia eredetű négyes, azaz a *quadrille* pedig egy kontratánc.⁶) Ezen táncok alkalmanként meghatározott füzéréből állt össze egy-egy bál táncrend-je, amelyik természetesen függött a táncolók etnikumától, kulturális és társa-dalmi helyzetétől.

Így a román bálokon a monarchiabeli polgári divattáncok mellett nem a ma-gyar, hanem a *„román nemzeti táncokat”* táncolták, amint arról például egy 1893-ban a Redutban szervezett román hangversenyes bál tudósításában olvas-hatunk: *„Koczéh Lajos jó zenéje mellett megkezdődött a táncz. A román nemzeti tánczok közül járták az ardeleanát, romanat; szünóra közben pedig az ifjúság nemzeti öltözetben eljárta a kaluzsert és a batutát. A tánczrend többi pontjait né-gyes, valzer és polka képezte. A mulatság a hajnali órákban ért véget.”*⁷ Ugyanak-kor nemcsak pozitív kicsengésű híradások számoltak be a helyi románság bálja-iról. Az élesedő etnikai viszonyokat tükrözi a magyar csárdás hiányának, majd lehúzatásának alábbi rövid története: *„Sajnálatos incidens történt a szombaton lefolyt román bálban, a melynek előidézésében egynéhány túlzó román rendező-nek tapintatlanságát illeti a vád. Az eset részletei a következők: A tánczrendbe nem volt csárdás fölvéve, a mi sokaknak feltűnt. Az első négyes után azonban töb-ben csárdást kívántak, és a cigány rá is húzta. Alig tartott azonban a csárdás né-hány fordulót, a midőn odarohant a rendezőség egyik tagja: Margita Juon fiatal ügyvéd-bojtár és a cigányokkal a csárdást félbehagyatva, Hátszegánát húzatott velük. A magyarság, a mely szépen volt a bálban képviselve, e jelenet után töb-ben megbotránkozva távoztak. Különben a rendezőség körében is akadtak olya-nok, a kik a rendezői jelvényt ledobva, kijelentették, hogy ilyen skandalumokban a részességét el nem vállalják.”*⁸ Ardeleana, romana, kaluzser, batuta, hátszegáná – valamennyi táncnév és tánc típus megtalálható az erdélyi románok tradicioná-lis népi tánc kultúrájában is. (Az *ardeleana* és a *bátuta* román tánc-, illetve tánc-zenei terminológiák, az előbbi a Partiumra – elsősorban Bihartól Máramarosig, az utóbbi pedig Belső-Erdélyre jellemző. A *călușar* egy termékenységi és avatá-

si rítus elemeit őrző csoportos román férfitánc, a *hațegana* pedig az erdélyi román gyors páros táncok egyik gyűjtőneve.)

Kolozsvár mulatozó lakossága nemcsak etnikai, hanem kulturális és társadalmi szempontból sem volt egységes, ezért természetesen másképp táncolták például a csárdást egy elit jogászbálon, mint egy inasegylet mulatságán. Mert míg az úri közönség általában tánciskolákban sajátította el a különböző divat- és nemzeti táncok lépéseit, addig az iparosegyletekben tömörülő, javarészt a Kolozsvár környéki falvakból származók tánca sokkal közelebb állt a később már hagyományos néptáncnak ismert és nevezett formákhoz. Ahogy mindez kiolvasható egy kocsisbálról szóló, amúgy meglehetősen ironikus hangvételű tárca soraiban, amelyek a falusi bálok hangulatát idézik: „*A szoba meleg párával van tele, s a levegőt rikoltozások zavarják meg koronként. A táncosok kezeikkel csizmáikra csaptak, melyek akkorát szólnak, mint egy-egy ágyu.*”⁹ A szegényebb rétegek mulatságain is megjelenő korabeli divattáncokat nem mindig értékelték az újságok hasábjain. A hóstáti földészek Lövdében sorra kerülő 1893-as májálisán eltáncolt „úri táncokat” például az alábbi, szintén ironikus megjegyzések kísérték: „*5 óra után vette kezdetét a táncz. Tánczrend volt »éjjél előtt« és »éjjél után« felosztással. A tánczrenden rezgő polka, mazurpolka, keringő és oh istenek! – francia négyes szerepeltek. A gatyás legény úri tempóval karján hordozta körül a tánczó helyen »bokorugrós« hölgyét, és mikor vége volt a nótának, tapsolt és a cigány felé rikoltozta: »hogy vót!« Ez a »fin de siècle« már a nép egyszerű erkölcsébe is beleharapta mérges fogait, és veszedelmesen rombol vagy üdvösön civilizál. Hirtelen bajos megmondani, hogy melyiket teszi.*”¹⁰

A „századvégi” táncdivathullámok elfogadása „a nép egyszerű” közegével elmentésben az úri közönség irányában nyilvánvalóan megengedett, sőt elvárt volt. Az egykori híres kolozsvári jogászbálon csak a kifinomult divat- és az igazi nemzeti táncokat „lejtették”, ahogy T. Nagy Imre 1930-as visszaemlékezésében leírja: „*Akkor nem táncoltunk bostont, onestepet és shimmyt.*”¹¹ Összes táncrendünk csárdás, körmagyar, francia négyes, sormagyar és cotillon-ból volt összeállítva. A cotillont a Donau-walzer-re táncoltuk, s közben zapperlit lejtettünk, mely akkor olyan deformás lábfityegtető alakban volt divatban, hogy manapság kiséprüznének vele a Redutból. A »palotás« már akkor kiment volt divatból, mert a hosszas abszolutizmus ezt a magyar táncot kiölte. A jogászbál táncrendjébe felakartuk venni. Sokat tanakodtunk felette a rendezőbizottságban, de senkisé tudta. Elhivattuk Svatek táncmestert is, de ő sem tudott felvilágosítást adni.” T. Nagy Imre leírásában a „cotillon az éjjéli szünet után az első tánc volt. Megelőző időkből a cotillont »párnás-tánc«-nak nevezték, a benne szereplő egyik figuráról, amelyben egy kis párnát használtak. A táncos gavallérok sorjában elvonultak a párnát tartó hölgy előtt, ki azon táncos előtt tette le a párnát, akit kiválasztott. A választott rátérdelt a párnára, a hölgy jobb kezét nyújtotta, ketten perdültek táncra a terem hosszában a valcer ütemére.”¹² Az általában a Redutban tartott jogászbálokat „Salamon János országhírű zenekara” muzsikálta, akinek „a bál elítése okán tányérozni sem volt joga”. A báli bevonulás a Rákóczi-indulóval kezdődött, majd „Salamon rázendített a sormagyarra, mely a táncrend első száma volt. Majd francia-négyes, körmagyar, szünetkor cotillon, csárdás és csárdás járta reggelig.”¹³

A 19. századi magyar népies műtáncok – a palotás, a sormagyar és a körmagyar – népszerűek voltak a korszak úri tánctermeiben. Viszont ezeknek elsajátítása, a polgári társastáncokhoz hasonlóan csakis táncmesterek és tánciskolák

segítségével volt lehetséges, akikből és amelyekből – a T. Nagy Imre által is említett Svatek mellett – Kolozsvár igencsak bővelkedett. „Tisztelettel tudatjuk a n. é. közönséggel, miszerint a tánc tanítást e hó 7-én bevégeztük, a hogy ugyan e hó 15-kén a tanítási órákat újonnan megkezdjük. A jelentkezőket szívesen fogadjuk d. e. 11–12-ig, d. u. 2–3-ig saját szállásunkon B.-Közép utca, t. özv. Szöcs urnó házánál. tisztelettel Hollander László és Márton, táncztanítók.”¹⁴ – hirdeti egy új tánckurzus kezdetét a későbbi Hollander-tánciskola. És a piaci konkurenciát tükrözik a vonatkozó újsághirdetések, akár egyazon oldalon is, amikor lapalji hirdetésként olvashatjuk, hogy „**MAJOR TÁNCZMESTER** november hó 2-án **TÉLI TANFOLYAMÁT** megnyitja. Jelentkezni vagy beiratkozni minden időben lehet lakásán (Főtér) Mátyás király-tér 12. szám II-ik emelet.”, a Hírek rovatban pedig, hogy „**Első rendű táncziskola.** Hol lehet a legjobban és a legalaposabban megtanulni táncolni? Jámbor Mihály tánczmesternél, mert ez idő szerint nemcsak a legügyesebb, hanem a legszorgalmasabb s a leglelküismeretesebb tánczmestere Kolozsvárnak. Iratkozni minden időben lehet Sétatér-utca 10. sz. (volt Stadler-kert nagyterme).”¹⁵ De hirdette magát a Kolozsvári Nemzeti Színház táncmestere is: „Tisztelettel értesítem a n. é. közönséget, hogy **tánciskolámat** február 6-án befejezem, és egy 3 hónapra új szezont nyitok. Ezen szezonra iratkozni lehet a tánciskola helyiségében a »Központi Szálloda« emeleti dísztermében, vagy lakásomon Patak-utca 2 sz. Kiváló tisztelettel Stadler Frigyes okl. táncmester.”¹⁶ Stadler Frigyeshez fűződik a palotás Kolozsváron hiányolt újratanítása, amikor „mozgalom indult meg Budapesten is, Kolozsvárt is, hogy a régi magyar daliás nemzeti tánczokat báltermeinkben meghonosítsák. Kolozsvárt az első lépést a Nemzeti Kasinó tette, melynek február 1-én tartandó estélyén a tánczrenden ez a plasztikus, szép magyar táncz valósággal szerepel. – Minthogy azonban egyelőre nem igen akadna a tánczosnők és tánczosok között olyan, a ki a palotást el tudná tánczolni, a rendező bizottság holnap délután 3 órakor a New-York szálló emeleti termében gyakorlati összpóbát tart, és azon Stadler Frigyes, a nemzeti színház balletmestere fogja a palotást betanítani.”¹⁷

És végül, de nem utolsósorban nevezük meg azokat a zenekarvezető cigányprímásokat is, akik muzsikájára táncolt és mulatott a századfordulós Kolozsvár lakossága. A 19. század legnevesebb erdélyi cigányprímása a már említett kolozsvári Salamon János (1824–1899) volt, aki az 1848–49-es forradalomban Bem József tábori zenészeként vált híressé, s mindezért később igen nagy elismerés és köztisztelet övezte.¹⁸ Salamon János zenekara volt a 19. századi Kolozsvár legelismertebb és legnevesebb zenekara, innen került ki a fia, Salamon Vilmos (1852–1907) prímás, zenetanár, karnagy és veje, Csikay György (1859–1940?) tordai származású cigányprímás is, aki szakítva apósa zenekarával, létrehozta a századforduló leghíresebb kolozsvári cigányzenekarát.¹⁹ Szintén neves kolozsvári cigányprímás volt Pongrácz Lajos (1844–1916), aki a korabeli források szerint „Rudolf főherceg kedvenc zenésze” volt. A századforduló előtt egy „*Turolla Emma hangversenye alkalmából*” megjelenő *Alkalmi zenelap* negyedik oldalán olvasható *Musikália. Kolozsvár nyilvános és házi zenekarai* című, 1895. március 12-én keltezett és „*Marcato*” névvel szignált levél „öt darab cigány banda” létét említi Kolozsváron. Később, 1903-ban már hét zenekarról tudunk, amikor Salamon János temetői síremlékére való gyűjtés érdekében „*a sétatéri kioszkban, pünkösöd harmadnapján (junius 2.) este 6 órakor monstre-hangversenyt rendeznek, melyen 7 kolozsvári előkelő zenekar teljes személyzettel vesz részt. E zenekarok a következők: Pongrácz Lajos, Csikai György, Balogh János,*²⁰ *Czakó Péter,*

Molnár Kálmán, Antal Lajos és Salamon Vilmos zenekarai, szám szerint hetvenet meghaladó zenész fog közreműködni.²¹ A felsorolt primásokon kívül muzsikált Kolozsváron a tasnádi származású Kóczé Antal (1872–1926) cigányprimás is (aki az írásunkban idézett román bálban muzsikáló Kóczé Lajos fia volt), majd őket követte a 20. század első felében Puskás Béla (1878–1945), a Csikay zenekarában feltűnő, marosvásárhelyi származású Bambó Albi (1885–1944), a dési származású Körösi Zoltán „Dudus” (1892–1962), valamint a karrierje során még Hollandiában is muzsikáló Halász Lajcsi cigányprimások, hogy csak a nevesebbeket említsük.

A mai, a réginél jóval tánctalanabb világot élő kolozsváriak számára felmerülhet az a kérdés, hogy vajon a „valóságban” miként táncolták, hogyan is néztek ki ezek, a táncmesterek által tánciskolákban megtanított s a kávéházi cigányzenekarok által kísért polgári társastáncok és népies műtáncok. Erre részleges választ nyújthat – a korabeli szöveges leírások mellett – az a néhány későbbi fénykép, amelyek már az 1930-as évek sajtójában illusztrálták a kolozsvári mulatságokról készült beszámolókat,²² valamint a még későbbi, az 1940-es években készült filmhíradók anyagai.²³ És igen, a 21. században szinte valamennyien tánctalan világot élünk, nemcsak Kolozsváron, hanem szerte a nagyvilágban. Ez pedig Kolozsvár tekintetében eléggé lehangoló tényállás, hiszen a kincses város száz-százötven évvel ezelőtt még egy igen mulatós polgárság táncos városa volt...

■ JEGYZETEK

1. A teljesség igénye nélkül például Gyarmati Zsolt: *Kávéházak a dualizmus kori Kolozsváron*. Korunk 2003. 5. 24–34.; Kovács Kiss Gyöngy: *Burgerbálok, nobelbálok. Bálozás Kolozsváron a bécsi kongresszust követő években (1815–1820)*. Korunk 2008. 12. 79–89.; Szakács Szidónia: *Véndéglátás, kávéházak, szabadidő a dualizmus elején Kolozsváron (1870–1880)*. Korunk 2018. 8. 17–26.; O. M.: *Hol és hogyan mulattak száz évvel ezelőtt a kolozsváriak?* <https://maszol.ro/kultura/51769-hol-es-hogyan-mulattak-szaz-evvel-ezel-tt-a-kolozsvariak> (2023. 04. 20.); Zsizsmann Erika: *Amikor bálozva köszöntötték a tavaszt – farsangi képek a Keleti Újságban az 1930-as években*. <https://maszol.ro/fotoriport/Amikor-balozva-koszontotték-a-tavaszt-farsangi-kepék-a-Keleti-Ujsagban-az-1930-as-evekben> (2023. 04. 20.); Lőrincz Anna: *Így csillogott és feszengett farsangkor a 19. századi erdélyi ifjúság*. <https://maszol.ro/kultura/122507-igy-csillogott-es-feszengett-farsangkor-a-19-szazadi-erdelyi-ifjusag> (2023. 04. 22.); Tótkés Hunor: *Így mulattak elődeink a 19. századi Kolozsváron*. <https://transtelex.ro/kultura/2022/05/11/korzo-egyesulet-seta-kolozsvar-kultura> (2023. 04. 22.).
2. Csak két példa arra vonatkozóan, hogy a századforduló farsangi periódusában milyen intenzitású volt a kolozsvári mulatozás: „Majálisok hete. Ritka hét ez a mostani. Csupa majális, táncmulatság. Csütörtökön lesz az unitárius főtanoda táncmulatsága a lövöldében, pénteken a ref. főtanoda majálisa a monostori erdőben. Szombaton kettő is lesz, a gazdászok és a katonatisztek táncmulatságai, a mely a lövöldében, ez pedig a fellegváron. Vasárnap Bleyer táncztanár tart záróünnepélyt a tanítványaival Redoutéban.” Magyar Polgár 1887. 117. 2.; „Mulatság. Farsangi naptár. Jan. 19. A házbérsegélyező-egylet házi estélye a Redoutban. Febr. 1. Vasúti olvasó- és dalkör estélye a Redoutban. Febr. 2. Nyomdász tea-estély a Tornavivodában. Febr. 4. Jogászbál a színházban. Febr. 9. Ipartestület bálja a Redoutban. Febr. 9. Banktisztviselők bálja a New-Yorkban. Febr. 16. A Tanítók Háza estélye. Febr. 18. Emke magyar bál a színházban. Márc. 2. Evangélikus kötöke.” Magyar Polgár 1901. 13. 8.
3. *Angyalbál. KOLOZSVÁRI EGYETEMI LAPOK*. Az egyetemi kör és a segélyegyletek hivatalos lapja. 1900. 7. 61.
4. *Az asztalosok táncvizgalma*. Kolozsvári Újság 1901. 141. 3.
5. A Pallas Nagy Lexikonja szerint a „francia cotillon, ami alsó szoknyát jelent, Franciaországból származott társastánc, mely nagy körrel (ronde) kezdődik, és ugyan úgy végződik; többféle táncrészekből (figure) áll, melyek elrendezése a táncmester v. táncrendező izlésének van fentartva; a bevégzése ennek a többnyire társasjátékokból összeállított figuráknak úgy történik, hogy az összes táncospárok körülkeringőznek v. galoppoznak, stb. A cotillonnal rendszeresen bevégzik a

bált, s ez okból lehető sok változatossággal rendezik. A cotillon története XVI. Lajos idejéig megy vissza, amikor is egy a Branlehez hasonló egyszerű tánc volt, és a mai kortól eltérően a bált nyitották meg vele. Nálunk a 40-es években a védegyelet idejében Kőhegyi József táncművész szerkesztett egy Koszoru c. F-ot, melynek zenéjét Rózsavölgyi Márk írta. Először a fővárosi iparosok táncvígalmában lejtették e táncot és Batthyány Kázmér grófnak van ajánlva, mint a honi ipar és művészet egyik legegységesebb pártolójának. Figurái v. táncrészei a következők voltak: 1. Lassu séta, 2. Kereszt lejtő, 3. Beálló, 4. Hegyező, 5. Szapora, 6. Kivilágos kivirradtig.” <https://mek.oszk.hu/00000/00060/html/039/pc003928.html#4> (2023. 04. 23.)

6. A Pallas Nagy Lexikonja szerint a Quadrille „francia társas tánczene, melyet legalább is négy párnak kell lejtteni, e szám azonban tetszés szerint megszokszorosítható. A zene 3/8, 6/8, s 2/4 ütemnemekben váltakozik. A táncot magyarul francia négyesnek mondják. Miután a párok legtöbbször szemben állnak egymással: contre-danse-nak is nevezik.” <https://mek.oszk.hu/00000/00060/html/085/pc008533.html#8> (2023. 04. 23)

7. *Románbál Kolozsvárt.* Kolozsvár 1893. 33. 3.

8. *Politika bálteremben.* Magyar Polgár 1900. 40. 6.

9. *Kolozsvár Éjjel. Bál a »Sánta Kecské«-ben.* Kolozsvári Élet 1889. 4. 4–5.

10. *A földészek majálisa.* Ellenzék 1893. 115. 2. Amúgy a hóstátiak táncáról jelent meg tárgyilagossá leírás is: „A fiatalok pedig »táncot« rendez valahol, megfogadják a cigányt, szépen feldisziplik a táncoló helyet, s igazán ügyes délczeg mozdulatokkal ki-kitörő jó kedvvel járják a csárdást s a többi táncokat is »ki-ki párjával.«” GYUFA: *A hóstátiak.* Kolozsvári Élet 1889. 6. 4–5.

11. A jelen írás nem foglalkozik a 20. század első felében Kolozsváron is teret hódító amerikai és latin-amerikai táncokkal.

12. T. Nagy Imre: *Régi farsangi emlékekből. Kolozsvári Jogászbál ezelőtt hatvan esztendővel.* Ellenzék 1930. 44. 6.

13. Uo.

14. Magyar Polgár 1871. 37. 1.

15. Kolozsvári Újság 1901. 167. 3.

16. Ellenzék 1909. 16. 5.

17. Magyar Polgár 1900. 22. 5.

18. Salamon János részletes életrajzáról lásd Benkő András: *Salamon János (1824–1899).* Művelődés 2000. 1. 21–22.

19. Csikay György részletes életrajzáról lásd Köncei Csongor: *A kolozsvári Csikay György primás portréja a korabeli magyar sajtóban.* Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről (70.), Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 2023. web: https://ispmn.gov.ro/storage/app/media/ISPMN_WP%2070%20Koncei%20Cs-05-04_final.pdf (2023. 04. 24)

20. A 19. századi Kolozsvár egyetlen teljes, 12 tagú zenekari felállását tükröző fénykép tulajdonképpen egy üdvözlőlap *Balogh Jancsi zenekara. Üdvözlés Kolozsvárról* felirattal, lásd: https://mandadb.hu/dokumentum/825772/VF_Adt_22_2005.jpg. (2023. 04. 25)

21. Magyar Polgár 1903. 108. 4–5.

22. Lásd például Sárdi Elemér (1908–1981) kolozsvári fotós vonatkozó felvételeit a *Keleti Újság* képes vasárnapi mellékleteiben.

23. Például az 1941 januárjában *Az első erdélyi magyar bál* címmel készült egyperces filmhíradó a Kolozsvári Atlétikai Club báljáról tudósít, ahol a bevonulás és a cigányzenekar mellett látszik, ahogyan a tisztelt bálozó közönség csárdást táncol, lásd: <https://filmhíradokonline.hu/watch.php?id=4091>.